

بسمه تعالی

آشنایی با هیأت داورى و دبیرخانه آن^۱

در یک تقسیم بندى کلی چنانچه ناهنجارى هاى بازار سرمایه را به جرایم، تخلفات و اختلافات تقسیم کنیم، رسیدگی به اختلافات بین فعالان بازار در صلاحیت یک مرجع شبه قضایى با ترکیب و صلاحیت مشخص با عنوان هیأت داورى قرار گرفته که پس از بررسی ادعای خواهان و استماع دفاعیات خوانده نسبت به صدور رأى قطعى و لازم الاجرا اقدام مى کند. مطابق مفاد ماده ۳۶ قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامى ایران مصوب آذر ماه ۱۳۸۴، اختلافات بین کار گزاران، بازار گردانان، مشاوران سرمایه گذارى، ناشران، سرمایه گذاران وسایر فعالان راجع به فعالیت حرفه اى آنها در صورتى که در کانون مربوطه سازش نگردد توسط هیئت داورى رسیدگی مى گردد. بنا بر این ماده رسیدگی به کلیه اختلافات فعالان بازار سرمایه در صلاحیت هیئت داورى قرار دارد و صلاحیت عام دادگاهها در این خصوص تخصیص خورده است و به بیان دیگر دادگاه ها در خصوص دعاوى حقوقى فعالان بازار صلاحیت رسیدگی ندارند. این تاسیس قانونى با عنایت به دو اصل «سرعت» و «دقت» در امور تجارى ایجاد شده است. وفق تبصره ۳ ماده ۳۷ قانون بازار اوراق بهادار در معیت هیات داورى، نهادى تحت عنوان دبیرخانه هیات داورى در محل سازمان پیش بینى شده است. دبیرخانه به منظور انجام امور تحقیقاتى، ادارى و وظایف دفترى هیات داورى اعم از تکمیل پرونده، تعیین و ابلاغ وقت رسیدگی، ابلاغ شکایت خواهان به خوانده یا خواندگان و نیز انجام امورى که تصمیم هیات داورى است، در تهران تشکیل شده است. در رأس دبیرخانه هیأت داورى دبیر هیأت قرار دارد که کارشناسان، بایگان، مأمور ابلاغ و منشى تحت نظارت وی فعالیت مى کنند. اقدامات دبیرخانه هیأت داورى در موارد متعدد به عملکرد دفاتر شعب دادگاه شباهت دارد اما از جهاتى نیز با آن متمایز بوده و فعالیت گسترده ترى را در به نتیجه رساندن پرونده هاى مطروحه در هیأت ایفا مى نماید از جمله انجام پژوهش هاى علمى مورد نیاز، گزارش هاى تطبیقى.

^۱ - به نقل اجمالى از کتاب «سازوکارهاى حل و فصل اختلافات در بازار سرمایه ایران با مطالعه تطبیقى»، اثر غلامعلى میرزایی منفرد، نشر شرکت اطلاع رسانى بورس، ۱۳۸۷، صص ۴۴ تا ۹۵

دوم - تشکیلات هیات داورى

۱- اعضاء هیات داورى

ماده ۳۷ قانون بازار اوراق بهادار برای هیات داورى سه عضو اصلی و سه عضو علی البدل پیش بینی کرده است. ترکیب اصلی هیات سه نفره داورى را یک نفر قاضی که دارای تجربه در امر قضاء باشد و دو عضو از صاحب نظران اقتصادى و مالى تشکیل می دهد. قاضی هیات توسط رییس قوه قضائیه و دو عضو دیگر به پیشنهاد "سازمان" با تایید شورا منصوب می شوند. جلسه ی هیات داورى با حضور سه عضو اصلی و یا در غیاب عضو اصلی با حضور عضو علی البدل رسمیت دارد. متن ماده ۳۷ قانون بازار اوراق بهادار در این خصوص چنین اشعار می دارد: "هیئت داورى متشکل از سه عضو می باشد که یک عضو توسط رییس قوه قضائیه از بین قضات با تجربه و دو عضو از بین صاحب نظران در زمینه های اقتصادى و مالى به پیشنهاد سازمان و تایید شورا به اختلافات رسیدگی می نمایند. رییس قوه قضائیه و سازمان با تایید شورا علاوه بر نماینده ی اصلی خود، هر یک عضو علی البدل تعیین می نمایند تا در صورت غیبت عضو اصلی مربوط در هیئت داورى شرکت نمایند. شرایط عضو علی البدل همانند عضو اصلی می باشد."

۲- مدت ماموریت اعضاء هیات داورى

براساس تبصره ۲ ماده ۳۷ مدت ماموریت اعضاء اصلی و علی البدل دو سال می باشد و انتخاب مجدد آن حداکثر برای دو دوره بلامانع است. قانونگذار، سیاست متفاوتی در مدت عضویت اعضاء هیات داورى اتخاذ نموده است. مقنن با تقسیم مدت شش سال عضویت اعضاء هیات داورى ماده ۲۲ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادى، اجتماعى و فرهنگى (شکایات و اختلافات مربوط به واگذاری سهام)^۲ به سه دوره ی دو ساله، اهمیت داورى قانون بازار اوراق بهادار و ضرورت مراقبت در عمل آن و لحاظ اثر گذارى وسیعش در اقتصاد کلان کشور مشهود می گردد. به همین اعتبار، رییس قوه قضائیه و سازمان بورس و اوراق بهادار قبل از انقضای مهلت دو ساله باید بررسی لازم در فعالیت اعضاء هیات داورى بعمل آورده و پس از احراز شرایط لازم برای هر عضو، اعضاء را تعیین و منصوب نمایند. تا با پایان یافتن دوره وقفه در رسیدگی ایجاد نشده و

^۲ - بند اول ماده ۲۱ قانون برنامه توسعه ۱۳۷۹ / ۱/۱۷ مدت عضویت پنج نفر اعضاء هیات داورى را که منصوب از طرف دولت خواهند بود شش سال تعیین نموده است.

رسیدگی به دعاوی مردم نیز به علت عدم نصب اعضای جدید بالاتکلیف نمانده و عملاً به عذر بررسی مرجع قانونی دادرسی تعطیل نگردد.^۳

۳- دبیرخانه هیات داورى

وفق تبصره ۳ ماده ۳۷ قانون بازار اوراق بهادار در معیت هیات داورى، نهادى تحت عنوان دبیرخانه هیات داورى در محل سازمان پیش بینی شده است. دبیرخانه به منظور انجام امور تحقیقاتی، اداری و وظایف دفتری هیات داورى اعم از تکمیل پرونده و تعیین و ابلاغ وقت رسیدگی و ابلاغ شکایت خواهان به خوانده یا خواندگان و نیز انجام اموری که تصمیم هیات داورى است، در تهران تشکیل شده است. نکته ای که در این مقام قابل ذکر است اینکه منع قانونی در تشکیل هیات داورى در نقاط مختلف کشور وجود ندارد. از این رو، در صورت تشکیل جلسات هیات داورى در محلی غیر از تهران، همراهی دبیرخانه با هیات داورى ضروری و بلا اشکال خواهد بود. لذا میتوان گفت، دبیرخانه در تهران (محل سازمان بورس و اوراق بهادار) مستقر می باشد و عنداللزوم در هر محلی که جلسات داورى برگزار گردد در معیت هیات داورى بمنظور انجام وظایف مرتبط خواهد بود.

۱- سوم - صلاحیت هیأت داورى در رسیدگی به دعاوى؛

۲- صلاحیت ذاتی هیات داورى

رسیدگی به اختلافات حرفه‌ای بین فعالان بازار از صلاحیت محاکم عمومی که با وجود اینکه مرجع تظلمات عمومی هستند، در قانون منتزع شده است. در عمل نیز دادگاههای عمومی با صدور قرار عدم صلاحیت از رسیدگی خودداری نموده اند که این امر نیز در دیوان عالی کشور مورد تایید قرار گرفته است. با توجه به ماده ۳۶ قانون بازار اوراق بهادار، منشأ اعتبار صلاحیت هیأت داورى قانون است و متمایز از داورى اختیاری موضوع آئین دادرسی مدنی است که منشأ اعتبار آن تراضی

^۳ - سام سواد کوهی فر، «هیات داورى بازار اوراق بهادار»، شرکت اطلاع رسانی بورس، بهار ۱۳۸۸، ص ۱۲

^۴ - جهت مطالعه بیشتر در این خصوص مراجعه شود به غلامعلی میرزایی منفرد، «سازوکارهای حل و فصل اختلافات در بازار سرمایه با مطالعه تطبیقی»، شرکت اطلاع رسانی بورس، زمستان ۱۳۸۷

طرفین است. با این وصف طرفین نمی توانند به تراضی، صلاحیت هیأت را در رسیدگی به دعاوی مربوطه سلب نموده و محاکم را به عنوان مرجع فصل خصومت تعیین نمایند اما این امر مانع از آن نیست که طرفین به جای طرح دعوا در مرجع صالح بر اساس موافقتنامه داوری، نتیجه دعوا را به داوری بسپارند.

۳- صلاحیت حقوقی هیات داوری

صلاحیت هیات داوری یک صلاحیت حقوقی است و تنها به موارد حقوقی (اختلافات) رسیدگی می کند و در صورت اثبات ادعا حکم به جبران خسارت صادر می شود. لذا هیات داوری صلاحیت صدور حکم کیفری یا انضباطی ندارد.

۴- صلاحیت اختصاصی هیات داوری

اختصاصی از این جهت که صرفاً در صلاحیت هیئت بوده و وجه اشتراکی با دیگر مراجع ندارد. این امر به دو اعتبار بیان می شود: الف- به اعتبار موضوع ب- به اعتبار اشخاص

به اعتبار موضوع، از این جهت که به کلیه اختلافات « ناشی از فعالیت حرفه ای » رسیدگی می کند بر خلاف هیات داوری قانون سابق که فقط به اختلافات « ناشی از معاملات » رسیدگی می کرد.

به اعتبار اشخاص، از این جهت که کلیه فعالان بازار که تحت شمول قانون بازار اوراق بهادار و قانون توسعه ابزار ها و نهادهای مالی هستند باید برای حل اختلافات ناشی از فعالیت حرفه ای خود به این هیات مراجعه نمایند. برخلاف هیات در قانون سابق که فقط به اختلافات بین کارگزاران با یکدیگر یا با سرمایه گذاران رسیدگی می نمود.

۵- صلاحیت اشتراکی هیات داوری

صلاحیت اشتراکی هیات بدین معنا که هیات در یک مورد با هیات مدیره بورس در عرضه اولیه صلاحیت اشتراکی دارد، و آن در مورد خسارات وارده به فعالان ناشی از قصور یا تخلف ناشران در عرضه اولیه می باشد. این امر در تبصره ۱ ماده ۴۳ قانون بازار طرح شده است که بر این اساس در مورد خسارات ناشی از قصور یا تخلف ناشران در عرضه اولیه که به هر یک از فعالان وارد شده باشد، قانون گذار دو مرجع را مشخص کرده که زیان دیده مخیر است دعوای خود را در هیئت مدیره بورس یا هیئت داوری طرح نماید .

بدیهی است با توجه به تبصره ۵ ماده ۳۷، اگر خواهان، هیئت داورى را انتخاب کند با رای قطعی و لازم الاجرا مواجه خواهد بود ولی اگر در هیئت مدیره بورس طرح دعوا نماید رای قطعی نمی باشد و امکان تجدید نظر خواهی وجود دارد.

۶- صلاحیت مبتنی بر بازار

صلاحیت مبتنی بر بازار هیات داورى بدین معناست که هیئت داورى هم صلاحیت ملی و کشوری دارد و هم صلاحیت رسیدگی به دعاوی له یا علیه اتباع خارجی که در چارچوب قانون بازار و آیین نامه ها و دستورالعمل های مربوطه اقدام به فعالیت حرفه ای در بازار می کنند.

۷- صلاحیت رسیدگی به دعاوی علیه شرکتهای دولتی

از آنجا که هیات داورى ماهیتاً «داورى» اختیاری یا سازمانی محسوب نشده بلکه یک مرجع شبه قضایی با صلاحیت قانونی و ذاتی خاص به شمار می رود، لذا برخی از اصحاب دعاوی مطروحه در این مرجع یا وکلای آنان، به تصور این که این مرجع داورى اختیاری می باشد، ایراد عدم صلاحیت هیات به استناد اصل ۱۳۹ قانون اساسی را مطرح می کنند. مطابق این اصل "صلح دعاوی راجع به اموال عمومی و دولتی یا ارجاع آن به داورى در هر مورد، موکول به تصویب هیات وزیران است و باید به اطلاع مجلس برسد...". از آنجا که داورى مندرج در قانون آئین دادرسی مدنی امری اختیاری بوده و داورى مقرر در ماده ۳۶ قانون بازار اوراق بهادار تکلیف قانونی است و رسیدگی به اختلافات اشخاص ذیربط ناشی از فعالیت حرفه ای آنها در صورت عدم سازش الزاماً توسط هیئت داورى صورت می گیرد، لذا این مرجع صلاحیت رسیدگی به دعاوی علیه شرکتهای دولتی را نیز بر عهده دارد.

۸- صلاحیت رسیدگی به دعاوی عدم پرداخت سود توسط ناشران

مطابق ماده ۱۵ قانون توسعه ابزار ها و نهادهای مالی؛ "در صورتی که اوراق بهادار پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار یا بازار خارج از بورس، و یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا که در بورس کالا پذیرفته می شود، متضمن سود مصوب، سررسید

شده یا تضمین شده باشد، باید به موقع و در چهارچوب مقررات توزیع و پرداخت شود. در صورتی خودداری ناشران و شکایت صاحبان اوراق بهادار یا سازمان، موضوع در هیأت داورى قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران طرح و آرای صادره در این خصوص از طریق اجرای احکام دادگاهها قابل اجرا است."

بر اساس این ماده، رسیدگی به دعاوی سود علیه ناشران در صلاحیت هیئت داورى قرار گرفته است. لازم به ذکر است با توجه به اینکه ماده ۱۵ قانون توسعه ابزار ها و نهادهای مالی در این مورد به لزوم ارائه گواهی عدم سازش اشاره نموده است، دعاوی عدم پرداخت سود توسط ناشران موضوع این ماده نیاز به گذراندن فرآیند سازش نداشته و دعاوی مربوط مستقیماً در هیات طرح و پیگیری خواهد شد.